

УДК 378.017:172.15

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.242504>

Віта Безлюдна, доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Вікторія Мартинюк, аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ

У статті проаналізовано форми та методи національної ідентичності студентської молоді у позааудиторній роботі з'ясовано, що процес формування національної ідентичності студентської молоді здійснюється за допомогою різноманітних форм і методів позааудиторної роботи у педагогічних закладах вищої освіти. Ефективність впровадження форм та методів формування національної ідентичності студентської молоді у позааудиторній роботі залежить від активності її учасників.

Автори статті виявили, що основними методами формування національної ідентичності студентської молоді є: формування національної свідомості, стимулювання діяльності й поведінки, контроль і аналіз ефективності виховання) формування національної ідентичності студентської молоді. Основними формами – інформаційно-масові, діяльнісно-практичні, інтегративні, діалогічні, індивідуальні, наочні. З'ясовано, що впровадження означених форм та методів у педагогічних закладах вищої освіти сприяє зростанню рівня національної ідентичності студентської молоді.

Ключові слова: форми; методи; національна ідентичність; студентська молодь; позааудиторна робота.

Лит. 16.

Vita Bezliudna, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the Foreign Languages Department, Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University
Viktoria Martyniuk, Postgraduate Student of the Pedagogics and Educational Management Department, Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University

FORMS AND METHODS OF FORMATION OF NATIONAL IDENTITY OF STUDENT YOUTH IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

Reformation of higher education requires new ways of improvement the formation of the national identity of student youth. Its successful implementation is impossible with the help of rethinking the traditional theoretical and methodological foundations of the institution of higher education and thorough study of the forms and methods of formation of national identity of student youth, in particular in extracurricular activities.

The article analyzes the forms and methods of national identity of student youth in extracurricular activities. It is found that the process of forming the national identity of student youth is carried out using various forms and methods of extracurricular activities in pedagogical institutions of higher education. The effectiveness of the implementation of forms and methods of forming the national identity of student youth in extracurricular activities depends on the activity of its participants.

The authors of the article found out that the main methods of forming the national identity of student youth are: the formation of national consciousness, stimulating activities and behavior; control and analysis of the effectiveness of education) the formation of national identity of student youth. The main forms are information-mass, activity-practical, integrative, dialogical, individual, visual etc. It was found out that the implementation of the mentioned forms and methods in pedagogical institutions of higher education contributes to the growth of the level of national identity of student youth.

Keywords: forms; methods; national identity; student youth; extracurricular work.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У педагогічних закладах вищої освіти у позааудиторній діяльності студентської молоді поряд із вивченням рідної мови та історії належне місце має відводитися формуванню національної ідентичності студентської молоді.

Студенти мають отримати звичку розмовляти українською мовою, цікавитися історією та традиціями свого народу, співвідносити свою поведінку з національними нормами своєї країни. У контексті означеного, реформування вищої освіти вимагає пошуку нових шляхів удосконалення формування національної ідентичності студентської молоді. Успішне його

здійснення неможливе без переосмислення традиційних теоретико-методичних засад діяльності закладу вищої освіти, ґрунтовного дослідження форм та методів формування національної ідентичності студентської молоді.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Питання виокремлення форм та методів формування національної ідентичності студентської молоді завжди було в центрі уваги науковців. В останні роки з'явилася низка праць, у яких науковці досліджували форми і методи формування національної свідомості, самосвідомості, ідентичності та виховання студентської молоді, а саме: О. Васильченко [5]; О. Гора [7]; О. Колодій [10]; О. Островчук [11] та ін. Проте аналіз наукових публікацій показав, що українські науковці недостатньо уваги приділяють вивченню форм та методів формування національної ідентичності студентської молоді у позааудиторній роботі.

Метою статті є виокремлення і обґрунтування форм та методів національної ідентичності студентської молоді у позааудиторній роботі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність формування національної ідентичності студентської молоді в позааудиторній роботі закладів вищої освіти значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, методів та форм його організації. Пріоритетну роль доцільно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості.

Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що основними методами формування національної ідентичності студентської молоді в педагогічних закладах вищої освіти в позааудиторній діяльності є:

- формування національної свідомості (бесіда, лекція, диспут);
- стимулювання діяльності й поведінки (змагання, заохочення, покарання);
- контроль й аналіз ефективності виховання (педагогічне спостереження, опитування, аналіз результатів діяльності), які використовуються у різних напрямках виховання студентської молоді [5].

Формування національної ідентичності студентів не є відокремленим аспектом впливу на особистість. Воно діалектично пов'язане з усією системою виховання студента. Тому у цій діяльності необхідно використовувати загально-педагогічні методи виховання.

Метод виховання студентів – спосіб впливу викладача на свідомість, волю і поведінку

студента з метою формування у нього бажаних якостей, всебічного гармонійного розвитку особистості. Це досить складний інструмент впливу на особистість. Помилково бачити у методах виховання та формування національної ідентичності своєрідні рецепти для досягнення мети [5].

На думку Г. Ставицького, методи формування свідомості полягають у тому, що педагог, спираючись на наявні у студентської молоді знання, моральні, етичні норми, підводить їх до засвоєння нових. Для успішного проведення вказаних методів потрібне обґрунтування актуальності теми, формулювання питань, які спонукають до розмови, спрямування розмови у потрібному напрямі, залучення студентів до оцінювання подій, вчинків і явищ суспільного життя, що сприяє формуванню у них відповідного ставлення до дійсності, до своїх моральних і громадських обов'язків [16].

О. Радченко вважає, що сутність цих методів полягає у послідовному, систематичному викладенні певної проблеми. Окремі методи можуть мати епізодичний характер або належати до певного тематичного циклу, кіно-лекторію. Успіх їх залежить від добре продуманої композиційної побудови, вдало дібраних переконливих аргументів, необхідних для оцінювання подій і фактів, особистих якостей лектора, його здатності володіти спеціальними психологічними прийомами [15].

Методи формування національної ідентичності студентської молоді в позааудиторній роботі передбачають вільний, невимушений обмін думками, колективне обговорення різноманітних питань. Використання методів дає змогу його учасникам вчитися обстоювати свою позицію, переконуватися у правильності чи помилковості своїх поглядів. У процесі застосування означеного методу розкривається їхня ерудиція, культура мовлення, логічне мислення [13].

Методи стимулювання діяльності й поведінки полягають у педагогічному впливі на свідомість студентської молоді з метою спонукання її до позитивної діяльності або гальмування її негативних дій і вчинків. Вони впливають на свідомість студентів, активізують їхні вольові якості, перебудовують мотиваційну і почуттєву сфери діяльності в позитивному напрямі, сприяючи виробленню позитивних навичок поведінки [12].

Методи стимулювання діяльності й поведінки закріплюють позитивні навички і звички, спрямовують природну потребу студентської молоді у суперництві й пріоритеті на виховання потрібних їм і суспільству якостей. Змагаючись,

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ

студенти швидко засвоюють досвід суспільної поведінки, розвивають фізичні, моральні, естетичні якості [15].

Методи контролю й аналізу ефективності виховання студентської молоді допомагають встановити рівень знань у галузі моралі, правил і норм поведінки, виявити причини відхилень від виконання цих норм. Одночасно педагог оцінює і свої виховні дії та впливи. Наприклад, анкетування чи психологічне опитування студентів проводиться з метою виявлення характеру взаємин між членами колективу, товариських симпатій або негативних ставлень до членів колективу [14].

На погляд теоретиків і практиків [7; 10; 14; 15; 16] найбільш доцільними, зручними й результативними є такі методи: заохочення, змагання, стимулювання.

Окремо розглянемо форми національної ідентичності студентської молоді у позааудиторній роботі.

Так, Є. Бистрицький серед форм національно-патріотичного виховання у позааудиторній роботі називає: проведення “днів відкритих дверей”; урочисту посвяту в студенти першокурсників; святкування знаменних дат закладу вищої освіти, його факультетів, кафедр; залучення студентів до профорієнтаційної роботи з майбутніми абітурієнтами; “кураторські години”; проведення бесід, лекцій на цю тему; організацію вечорів, концертів; діяльність органів студентського самоврядування; залучення студентів до участі в акціях гуманістичного, в тому числі, благодійницького спрямування [4].

Слід відзначити, що процес формування національної ідентичності студентської молоді в педагогічних закладах вищої освіти в позааудиторній роботі здійснюється також за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових. Основними формами є:

- інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, вікторини);
- діяльнісно-практичні (творчі групи, екскурсії, олімпіади);
- інтегративні (фестивалі, гуртки);
- діалогічні (бесіди);
- індивідуальні (творчі завдання, індивідуальна робота тощо);
- наочні (патріотичні музеї, галереї, тематичні стенди тощо).

Ефективною формою національного виховання студентської молоді є читальні конференції. Шляхом пропагування наукової, художньої, публіцистичної літератури студентській молоді

прищеплюється інтерес до книги, формуються літературно-естетичні смаки. Такі конференції проводять на матеріалі творчості одного або кількох авторів, творів, поєднаних однією тематикою, з окремої літературної або наукової проблеми. Форма проведення для здобувачів вищої школи першого курсу наближена до бесіди, під час якої студенти висловлюють своє ставлення до творів, читають напам'ять уривки, інсценують, переглядають фільми. Старшокурсники виступають з доповідями, повідомленнями, в яких аналізують особливості творчості, жанру, стилю, проблематики автора [16].

Творчий потенціал студентської молоді реалізовується, зокрема, у різноманітних гуртках, основними завданнями яких є: формування національно свідомого патріота-громадянина України; виховання фізично й морально здорової людини; усвідомлення моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм; формування естетичних смаків; створення атмосфери емоційної захищеності, любові; збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родоводу, звичаїв, обрядів свого народу і народів, що населяють Україну; вивчення мови й шанування культури, національної літератури, мистецтва, преси, радіо і телебачення [1].

Індивідуальна виховна робота, яка зумовлена індивідуальними особливостями студентів, через які переломлюється будь-який виховний вплив на особистість. Тому щоб впливати на особистість, необхідно вивчити її індивідуальність. Важливо встановити довірливі, доброзичливі стосунки між викладачами і студентами. Цьому значною мірою сприяє авторитет викладача, його уміння швидко орієнтуватися в ситуації, передбачати наслідки своїх дій [2].

Позааудиторна робота зі студентською молоддю, на думку М. Клепар, здійснюється у двох напрямках:

- корекція відхилень у свідомості і поведінці окремих студентів шляхом створення спеціальних педагогічних ситуацій, які сприяють усуненню наявних в особистості студента негативних якостей (активізація прихованих почуттів, зміцнення віри у власні сили, паралельна педагогічна дія та ін.);
- спонукання студентів до раціонального використання вільного часу з метою всебічного розвитку своєї особистості, вдосконалення необхідних фахівцю якостей (консультування студентів щодо розумного використання вільного часу на самоосвіту, суспільну роботу, заняття фізкультурою і спортом, художньою і технічною творчістю тощо) [9].

Збагаченню особистості здобувача вищої школи сприяють такі форми позааудиторної роботи: читання художньої та спеціальної літератури, пошуки необхідної інформації через Internet, перегляд відповідних телепередач і прослуховування радіопередач, конструювання, написання творів, заняття фотографією і кінорежисурою, колекціонування та ін. Завдання викладача в цьому плані – влаштувати зустрічі студентів з відповідними фахівцями для надання їм кваліфікованої допомоги.

Отже, серед усіх вищеназваних форм формування національної ідентичності студентської молоді у позааудиторній роботі найдоступнішими є групові, оскільки не потребують особливих умов для організації і проведення, а також ефективні за умови кваліфікованого педагогічного керівництва. Основними вимогами до групових заходів є створення колективів, тобто людей, об'єднаних спільною метою (студентські групи, гуртки за інтересами та ін.) і соціально значущою спільною діяльністю (товариства, команди, союзи, об'єднання), що виховує почуття взаєморозуміння, взаємодії, взаємодопомоги, відповідальності.

Різноманітність видів позааудиторної роботи дає змогу розширити палітру зв'язків особистості з навколишньою дійсністю. Окреслимо види діяльності, які допомагають здійснювати результативний підхід до формування національної ідентичності в студентів педагогічних ЗВО.

Так, пізнавальна діяльність покликана забезпечити глибоке вивчення студентською молоддю рідної мови, історії рідного краю, пам'яток культури та природи, коріння свого роду як складової народу, традицій, звичаїв, обрядів, вірувань, знарядь виробництва, регіонального національного одягу тощо [10].

Науково-дослідницька діяльність (яка передовсім, самостійним навчально-науковим дослідженням, що здійснюється у позааудиторній роботі під керівництвом викладача) реалізує й виховну функцію, оскільки має спрямовуватися на формування зрілої, соціально активної, духовної, високоморальної особистості, гідної свого героїчного минулого, шанобливої пам'яті своїх батьків і прадідів. Необхідність цього завдання визначено і в Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття), яка є глобальним документом, що визначає стратегію й основні напрями розвитку освіти в XXI ст. [8].

Науково-дослідницька діяльність студентської молоді в педагогічних закладах вищої освіти пов'язана з науковим пошуком, проведенням досліджень, експериментів з метою розширення

наявних і отримання нових знань про історію рідного краю, видатних людей, уславлені місця, створення й наукового обґрунтування різноманітних проєктів тощо.

Щодо організації соціально-комунікативної діяльності, тут чільне місце посідає участь у традиційних святах рідної мови, створення гуртків, творчих об'єднань, проведення народних свят, фестивалів, заходів, що сприяють ефективному формуванню національної ідентичності студентської молоді у педагогічних ЗВО. Важливим при цьому вбачається створення необхідних соціально-психологічних умов для самореалізації кожним студентом своїх духовних можливостей [6].

Самобутньою й ефективною у контексті реалій сьогодення формою організації виховної роботи зі студентською молоддю у позааудиторній роботі є діяльність гуртків, секцій, інших заходів. Саме вони, як зазначає О. Колодій, є складовою різнобічної діяльності й слугує їй збагаченню і демократизації, формуванню й утвердженню певної системи морально-духовних цінностей та розвитку творчих здібностей молоді. Така діяльність реалізується на засадах вільного вибору та за допомогою таких концептуальних підходів: гуманістичного (пріоритет загальнолюдських і моральних цінностей, значущість кожної людини, окремої індивідуальної точки зору); особистісного (вироблення кожним студентом власної позиції, свого ставлення до різних наукових та соціальних явищ); інтегративного (розгляд будь-яких проявів творчої діяльності у їх взаємозв'язку із життєвим та навчальним досвідом студентів); діалогічного (пошук шляхів взаєморозуміння і творчої взаємодії з теоретичними концепціями та їх носіями) [10].

Слід зауважити, що у позааудиторній роботі формування національної ідентичності студентської молоді проводиться на основі студентського самоврядування, активності й самостійності студентів за умови керівної ролі студентського активу і педагогічної допомоги викладачів.

Самоврядування є дійовим засобом згуртування та забезпечення працездатності студентського колективу, формування активної життєвої позиції кожного студента. Його ефективно використання у повсякденному освітньому процесі потребує кваліфікованої педагогічної допомоги, спрямованої на всебічне стимулювання студента, розвиток його самоідентичності [12].

Самоврядування, як зазначає Я. Белоусова, – це вид діяльності, в процесі організації якої розвивається певний комплекс якостей

особистості людини, громадянина, професіонала й відбувається інтеграція самоідентичності – основу індивідуальності [3].

Отже, основними методами формування національної ідентичності студентської молоді є: формування національної свідомості, стимулювання діяльності й поведінки, контроль та аналіз ефективності виховання; формами: інформаційно-масові, діяльнісно-практичні, інтегративні, діалогічні, індивідуальні, наочні.

Таким чином, виокремлення форм і методів формування національної ідентичності студентської молоді у позааудиторній роботі полягає в організованому, систематизованому та цілеспрямованому навчально-виховному процесі, спрямованому на застосування майбутніми педагогами національних і моральних цінностей, формуванні національної ідентичності, національної гордості, поваги до історії стародавнього народу, його традицій, шанобливого ставлення до національної спадщини народу, оволодіння його національними і духовними цінностями, поза якими неможливе збереження історичної пам'яті, розвитку духовності, віри в подолання труднощів, які стояли на заваді подолання незалежної, суверенної України.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні педагогічних умов формування національної ідентичності студентської молоді у позааудиторній роботі закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арабаджиев Д. Моніторинг політичної та громадянської ідентичності студентської молоді: регіональний аспект. *Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах "Грані"*. Дніпро, 2012. № 7 (87). С. 101–105.

2. Бауман З. Ідентичність в глобалізуючому світі. Індивідуалізоване общество. Москва, 2002. 386 с.

3. Белоусова Я. Соціальні протести студентської молоді як вияв національної ідентичності. *Збірник наукових праць "Молодіжна політика: проблеми та перспективи"* Дрогобич, 2016. Вип. 7. 282 с.

4. Бистрицький Є. Збентежена чи збурена ідентичність. *Філософська думка*. Київ, 2017. №4. С. 13–28.

5. Васильченко О. Війна як засіб формування ідентичності. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. Київ, 2014. Вип. 8. С. 167–171.

6. Вишневецький О. І. Система вартостей і стратегія виховання. Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / ред. О. В. Сухомлинська. Київ, 1997. С. 35–39.

7. Гора О. Методика дослідження рівня сформованості національної ідентичності студентів. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки*. Кропивницький, 2012. Вип. 103. С. 90–100.

8. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення: 06.09.2021)

9. Клепар М., Потапчук Т., Кравець Н. Виховний потенціал позааудиторної діяльності у формуванні естетичної культури майбутніх педагогів. *Молодь і ринок*. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2020. № 2(181). С. 71 – 75.

10. Колодій О. Формування патріотизму студентів аграрних вищих навчальних закладів у позааудиторній діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00. 07. Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2016. 20 с. URL: <http://nauka.udpu.edu.ua/kolodij-olenaserhijivna/> (дата звернення: 06.09.2021)

11. Островчук О. Методи та форми національно-патріотичного виховання. *Народна освіта*. 2015. Вип. 3 (27). С. 22–25.

12. Овчаренко, Г. Позанавчальна діяльність студентів у вищих навчальних закладах: сутнісні характеристики, структура та особливості. *Освіта Донбасу*. Луганськ, 2008. № 5–6 (130–131). С. 35–38.

13. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: дис. ... доктора філос. наук : 09.00.03. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2003. 400 с.

14. Петровська І. Типи громадянської ідентичності студентської молоді. Проблеми сучасної психології. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 31. С. 317–330.

15. Радченко О. Аксіологічний аспект національної ідентифікації сучасної студентської молоді. Молодий вчений. Київ, 2015. № 1(15). С. 138–141.

16. Ставицький Г. Ідентичність як механізм розвитку етнічної самосвідомості у старшому юнацькому віці. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2013. Вип. 13. С. 146–153.

REFERENCES

1. Arabadzhiev, D. (2012). Monitoring of political and civic identity of students: regional aspect [Monitoring of political and

- civic identity of student youth: regional aspect]. *Scientific-theoretical and socio-political almanac "Grani"*, Dnipro, no. 7 (87), pp. 101–105. [in Ukrainian].
2. Bauman, Z. (2002). *Ydentychnost v hlobalyzyruishchemsamyre* [Identity in a globalizing world]. *An individualized societ*. Moscow, 386 p. [in Russian].
3. Belousova, J. (2016). *Sotsialni protesty studentstoi molodi yak vyriav natsionalnoi identychnosti* [Social protests of student youth as a manifestation of national identity]. *Collection of scientific works "Youth Policy: Problems and Prospects"*, Drohobych, Vol. 7, 282 p. [in Ukrainian].
4. Bystrytsky, E. (2017). *Zbentzheni chy zbureni identychnist* [Identified or disturbed identity]. *Philosophical thought*, Kyiv, 7, pp. 13–28. [in Ukrainian].
5. Vasilchenko, O. (2014). *Viina yak zasib formuvannia identychnosti* [War as a means of identity formation]. *Philosophy and political science in the context of modern culture*, Kyiv, Vol. 8, pp. 167–171. [in Ukrainian].
6. Vyshnevsky, O. (1997). *Systema vartostei i stratehiia vykhovannia* [The system of values and strategy of education]. *Values of education and upbringing: scientific method*. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Gora, O. (2012). *Metodyka doslidzhennia rivnia sformovanosti natsionalnoi identychnosti studentiv* [Methods of researching the level of formation of students' national identity]. *Scientific notes of Kirovohrad State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko*. Kropyvnytskyi, 103. pp. 90–100. [in Ukrainian].
8. Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita" [State National Program "Education" (Ukraine of the XXI century)] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (accessed 06 Sep. 2021) [in Ukrainian].
9. Klepar, M., Potapchuk, T., & Kravets, N. (2020). *Vykhovnyi potentsial pozaaudytornoi diialnosti u formuvanni estetychnoi kultury maibutnikh pedahohiv* [Educational potential of extracurricular activities in the formation of aesthetic culture of future teachers]. "Youth and market". *Monthly scientific-pedagogical journal*. Drohobych, Vol.2 (281), pp. 71–75. [in Ukrainian].
10. Kolodiy, O. (2021). *Formuvannia patriotyzmu studentiv ahrarnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv u pozaaudytornii diialnosti* [Formation of patriotism of students of agrarian higher educational institutions in extracurricular activities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Uman. state ped. Univ. Pavlo Tychyna, 20 p. Available at: <http://nauka.udpu.edu.ua/kolodij-olenaserhijivna/> (accessed 06 Sep. 2021) [in Ukrainian].
11. Ostrovchuk, O. (2015). *Metody ta formy natsionalno-patriotichnoho vykhovannia* [Methods and forms of national-patriotic education]. *Public education*. Vol. 3 (27). pp. 22–25. [in Ukrainian].
12. Ovcharenko, G. (2008). *Pozanavchalna diialnist studentiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh: sutnisni kharakterystyky, struktura ta osoblyvosti* [Extracurricular activities of students in higher educational institutions: essential characteristics, structure and features]. *Education of Donbass*. Luhansk, No. 5–6 (130–131). pp. 35–38. [in Ukrainian].
13. Ognevyuk, V. (2003). *Osvita v systemi tsinnostei staloho liudskoho rozvytku* [Education in the system of values of sustainable human development]. *Doctor's thesis*. Taras Shevchenko National University of Kyiv, 400 p. [in Ukrainian].
14. Petrovska I. (2016). *Typy hromadianskoi identychnosti studentstoi molodi* [Types of civic identity of student youth]. *Problems of modern psychology*. Kamyanets-Podilsky, 31. pp. 317–330. [in Ukrainian].
15. Radchenko, O. (2015). *Aksiologichnyi aspekt natsionalnoi identyfikatsii suchasnoi studentstoi molodi* [Axiological aspect of national identification of modern student youth]. *A young scientist*. Kyiv, 1 (15). pp. 138–141. [in Ukrainian].
16. Stavytsky, G. (2013). *Identychnist yak mekhanizm rozvytku etnichnoi samosvidomosti u starshomu yunatskomu vitsi* [Identity as a mechanism of development of ethnic self-consciousness in senior youth]. *International scientific forum: sociology, psychology, pedagogy, management*. Kyiv, 13. pp. 146–153. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.08.2021

"Вивчай все не з марнославства, а задля практичної користі".

Георг Крістоф Ліхтенберг
німецький вчений, сатирик

"Ми знаходимо в житті лише те, що самі вкладаємо в нього".

Ральф Уолдо Емерсон
американський есеїст, поет і філософ

